

Hans-Henrik Holm

Er den Tredje Verden død?

Den Tredje Verden er i de senere år blevet afskrevet som en betydningsfuld faktor i international politik. Fiaskoen med kravene for en ny økonomisk verdensorden sammen med tendenserne til opsplitning mellem Tredje Verdens landene har været nogle af argumenterne for denne påstand. På basis af en analyse af aktør- og magtbegreberne og den Tredje Verdens ressourcer, organisering og status afvises disse konklusioner. På trods af manglende organisering er den Tredje Verden fortsat en central aktør og står som eksponent for de mest centrale temaer i den internationale politik.

«The Third World is disappearing. Not the countries themselves, nor the inhabitants, much less the poor who so powerfully coloured the original definition of the concept, but the argument.... The rhetoric remains, now othless, the decoration for squabbles over the pricing of commodities or flows of capital» (Harris, 1986: 200).

Citatet udtrykker en fremherskende konklusion blandt forskere og politikere, der beskæftiger sig med den Tredje Verden og forholdet mellem i- og ulande.

Den Tredje Verden er død, hævdes det. Som en betegnelse for en radikal ide, der satte et politisk og økonomisk alternativ på den internationale dagsorden, findes den Tredje Verden ikke mere. Sådan konkluderes der både blandt marxistiske forskere som Harris og af forskere med mere traditionelle politologiske tilgange (Rothstein, 1984: 155; Østerud, 1987: 214).

Nord-Syd dialogen står i stampe. På trods af at den Tredje Verden på en lang række områder har modificeret de krav, den stillede om strukturelle ændringer i det internationale politiske og økonomiske system, producerer dialogen ingen vedtagelser af betydning. Mansour Khalid skriver i sin artikel senere i dette nummer: » Efforts to bring about a new international economic order (NIEO) have failed abysmally.« Den Tredje Verden kæmper nu i UNCTAD for at bevare de vedtagelser, der blev gennemført under UNCTAD IV og UNCTAD V om fælles råvarerfond, forbedret adgang for ulandenes landbrugsvarer, forøget kreditadgang, ændringer i beslutningsstrukturen m.m.. Debatten om udformningen af en ny international udviklingsstrategi (IDS IV) for perioden 1991 til år 2000 foregår på baggrund af en konstatering af den Tredje Verden selv forud for UNCTAD VII, at det sidste ti år var et tabt udviklingstiår. Ideen om en ændret økonomisk verdensorden holdes efter manges mening kun i live af FN-bureaukratiet.

Den Tredje Verden som betegnelse for en række lande med fælles økonomisk placering i det internationale system er, efter manges opfattelse, ikke længere en dækkende beskrivelse. Således beskriver Harris i sin bog *The End of The Third World* væksten i de såkaldte nyindustrialiserede lande. Sydkorea, Singapore, Hong Kong og Taiwan har sammen med lande som Brasilien og Mexico og andre gennem en voldsom vækst i industrialisering og eksport gennembrudt den oprindelige forestilling om, at den Tredje Verden ikke kunne opnå en sammenhæng-

Hans-Henrik Holm

Er den Tredje Verden død?

Den Tredje Verden er i de senere år blevet afskrevet som en betydningsfuld faktor i international politik. Fiaskoen med kravene for en ny økonomisk verdensorden sammen med tendenserne til opsplitning mellem Tredje Verdens landene har været nogle af argumenterne for denne påstand. På basis af en analyse af aktør- og magtbegreberne og den Tredje Verdens ressourcer, organisering og status afvises disse konklusioner. På trods af manglende organisering er den Tredje Verden fortsat en central aktør og står som eksponent for de mest centrale temaer i den internationale politik.

«The Third World is disappearing. Not the countries themselves, nor the inhabitants, much less the poor who so powerfully coloured the original definition of the concept, but the argument.... The rhetoric remains, now othless, the decoration for squabbles over the pricing of commodities or flows of capital» (Harris, 1986: 200).

Citatet udtrykker en fremherskende konklusion blandt forskere og politikere, der beskæftiger sig med den Tredje Verden og forholdet mellem i- og ulande.

Den Tredje Verden er død, hævdes det. Som en betegnelse for en radikal ide, der satte et politisk og økonomisk alternativ på den internationale dagsorden, findes den Tredje Verden ikke mere. Sådan konkluderes der både blandt marxistiske forskere som Harris og af forskere med mere traditionelle politologiske tilgange (Rothstein, 1984: 155; Østerud, 1987: 214).

Nord-Syd dialogen står i stampe. På trods af at den Tredje Verden på en lang række områder har modificeret de krav, den stillede om strukturelle ændringer i det internationale politiske og økonomiske system, producerer dialogen ingen vedtagelser af betydning. Mansour Khalid skriver i sin artikel senere i dette nummer: » Efforts to bring about a new international economic order (NIEO) have failed abysmally.« Den Tredje Verden kæmper nu i UNCTAD for at bevare de vedtagelser, der blev gennemført under UNCTAD IV og UNCTAD V om fælles råvarerfond, forbedret adgang for ulandenes landbrugsvarer, forøget kreditadgang, ændringer i beslutningsstrukturen m.m.. Debatten om udformningen af en ny international udviklingsstrategi (IDS IV) for perioden 1991 til år 2000 foregår på baggrund af en konstatering af den Tredje Verden selv forud for UNCTAD VII, at det sidste ti år var et tabt udviklingsår. Ideen om en ændret økonomisk verdensorden holdes efter manges mening kun i live af FN-bureaukratiet.

Den Tredje Verden som betegnelse for en række lande med fælles økonomisk placering i det internationale system er, efter manges opfattelse, ikke længere en dækkende beskrivelse. Således beskriver Harris i sin bog *The End of The Third World* væksten i de såkaldte nyindustrialiserede lande. Sydkorea, Singapore, Hong Kong og Taiwan har sammen med lande som Brasilien og Mexico og andre gennem en voldsom vækst i industrialisering og eksport gennembrudt den oprindelige forestilling om, at den Tredje Verden ikke kunne opnå en sammenhæng-

ende og selvforstærkende udvikling. Differentieringen af landene i det internationale system nedbryder ikke alene sondringen mellem i-lande og ulande, den skaber også forskelle inden for de to grupper. Inden for den Tredje Verden har de politiske skillelinjer fået en stadig større betydning. Selv i den Tredje Verdens egne organisationer har man ikke været i stand til at forhandle sig frem til løsninger på interne politiske stridigheder mellem medlemslandene. Ved Non-Aligned Movements (NAM) ministermøder har man måttet opgive at finde frem til en fælles udtalelse om interne problemer som Vest-Sahara og om Kampuchéas repræsentation (Harare, august 1986, Nicosia mødet september 1988).

Den Tredje Verden er heller ikke set ud fra en verdensøkonomisk synsvinkel et relevant begreb. Det verdensøkonomiske system er så dominerende, at alle lande er underlagt de samme økonomiske mekanismer. Det er ikke muligt for nogen lande på længere sigt at isolere sig herfra. De seneste ændringer i USSR understreger, at selv her erkendes afhængigheden af det internationale økonomiske system. Den Tredje Verdens muligheder for at sætte sig udenfor eller i spidsen for et forsøg på gennem politisk magt at reorganisere de fundamentale spilleregler er efter denne opfattelse dømt til at mislykkes. Struktureringen af dette system sker på basis af landenes størrelse, udviklingsgrad og betydning på vitale økonomiske områder. Det centrale her er kontrollen over teknologien. Den Tredje Verdens rolle er ikke reformatorens, men tilpasserens.

Endelig er den Tredje Verden heller ikke noget godt politisk begreb. Der findes ikke længere nogen enighed om centrale politiske spørgsmål i den Tredje Verden. Både NAM og 77-lande gruppen står i dag mere splittet end ofte før. Man har således ikke kunnet nå til enighed om oprettelse af noget stærkt fælles sekretariat og den oprettede Syd-Syd kommission under ledelse af Nyerere er oprettet uafhængigt af de officielle Tredje Verdens organisationer. Udpegelsen af Jugoslavien til at være formandsland for de Alliancefrie landes bevægelse i perioden 1989 til 1992 er symptomatisk. Der kunne ikke opnås enighed om de forskellige kandidater, der var på tale fra den Tredje Verden, og formandskabet gik så til et europæisk medlem.

Der er mange gode argumenter og empiriske indikationer på, at den Tredje Verden ikke længere er et anvendeligt begreb hverken til analyse af det internationale system eller som betegnelse for et sæt af radikale ideer, der peger mod ændringer i forholdet mellem Nord og Syd. Men er den Tredje Verden død? I denne artikel vil jeg se nærmere på dette spørgsmål.

Hvad er den Tredje Verden?

Begrebet den Tredje Verden blev brugt første gang i en artikel af demografen Alfred Sauvy i *France Observateur* 14. august 1952. Det reflekterede den tids skarpe modsætning mellem Øst og Vest. Begrebet er således uløseligt knyttet sammen med fremvæksten af en række nye og alliancefrie stater blandt ulandene. Begrebet spiller endvidere på det ældre franske begreb: *le Tiers État*. Hermed lægges der op til at se den Tredje Verden som de underprivilegerede manges fælles modstand og oprør mod adel og gejstlighed (Lyon, 1984; Harris, 1986: 18). Begrebet indeholder en økonomisk og en politisk side. Økonomisk kan begrebet

defineres som strukturelt heterogene lande med en skæv produktivkraftudbygning, der uanset indkomstniveau vanskeliggør landets økonomiske udvikling. Politisk er det centrale, at Tredje Verdens landene solidariserer sig med hinanden og samarbejder organisatorisk i international sammenhæng. Interesfefællesskabet baserer sig på fælles definerede historiske erfaringer og ofte på fælles fjendebilleder (Holm, 1983). Landenes primære fælles politiske fora er 77-lande gruppen (politisk gruppering af p.t. 124 ulande, der samarbejder i FN) og de Alliancefrie landes Bevægelse (Non-Aligned Movement: NAM).

Centralt i definitionen er således landets økonomiske struktur kombineret med erklærede tilhørsforhold, interessedefinition og omverdensbillede.

Ud fra landenes egen definition omfatter landene i den Tredje Verden de lande, der er medlemmer af 77-lande gruppen. En undergruppe af disse er de Alliancefrie lande, der i dag omfatter godt 100 lande. Den er specielt vigtig, fordi det som regel er her de fælles politiske positioner, som den Tredje Verden fremfører som en blok, forberedes og forhandles.

Begrebet den Tredje Verden knyttes hyppigt sammen med NAM og med de ideer og politiske synspunkter, der er kommet herfra gennem årene. Den Tredje Verden forstås derfor ofte som en kritik af Øst-Vest opdelingen af det internationale system.

De tidligere kolonilandes frigørelse efter Anden Verdenskrig førte til, at stormagterne på forskellig vis søgte at knytte dem til sig på nye måder. I et forsøg på at etablere et alternativ til denne opdeling dannedes de Alliancefrie landes Bevægelse gennem først møder i Bandung i 1955 og senere formelt i Beograd i 1961. Betydningen af dette grundlag for den Tredje Verden er stadig til stede, men i stærkt svækket form. Dels er det blevet legitimt ikke at »vælge side«, og dels er Øst-Vest modsætningen mindsket i omfang og betydning siden 1950'erne.

Begrebet den Tredje Verden kom, med sin tilknytning til udarbejdelsen af en fælles politisk platform mellem de tidligere kolonilande, også til at betegne et program for økonomisk udvikling. Mere præcist er at sige, at det blev mange programmer for økonomisk udvikling. Fra starten var ambitionerne om økonomisk vækst og udvikling som næste led efter den politiske frigørelse et centralt element i alle ulandens politik, men der var store forskelle i, hvordan man valgte at igangsætte denne udvikling. Afhængighedsteoriene var for mange lande et velegnet udgangspunkt, fordi de både gav mulighed for at udtrykke kritik af i-landene og anviste en række udviklingsprioriteter internt. Senere afløstes eller suppleredes de af mange andre modeller (Sørensen, 1986).

Den økonomiske deklARATION fra 1987 Harare topmødet i NAM illustrerer, at den Tredje Verden langt fra er kommet nærmere nogen enighed om et fælles program for økonomisk udvikling. Her blev det understreget, at den Tredje Verden ser den aktuelle økonomiske krise som et strukturelt og ikke et cyklisk fænomen. Samtidig fremhæves de negative konsekvenser af de faldende oliepriser og af netoudførselen af ressourcer fra u-til i-lande. Herudover lægges der vægt på liberaliseringen af verdenshandelen og på forøget kontrol med de multinationale selskaber. Nogen samlet strategi eller enighed om et økonomisk program kan man ikke finde hverken i denne eller i lignende erklæringer (Keesing, 1987: 34970).

Den Tredje Verden forsøgte fra starten at opstille en national strategi for at opnå kontrol over landenes egen udvikling. Det økonomiske system, der var indrettet på kolonimagternes behov eller præget af subsistens- og bytteøkonomi, skulle gøres til en moderne økonomi, der kunne danne grundlag for en national udviklingsproces. Konsekvensen både af de planlægningsorienterede og af de markedsorienterede forsøg har ofte været, at ulandenes afhængighed af omverdenen er øget. Mange af landene har skiftet strategi flere gange i deres korte historie, og de fleste af dem har ikke opnået en indenlandsk kontrol over deres egen økonomi. De opbyggede institutioner hænger ofte frit i luften, og landene har ikke fået den ønskede politiske uafhængighed fulgt op af en tilsvarende intern konsolidering og »nation building« (Rothstein, 1987).

Beskrivelsen af den Tredje Verden ud fra disse tre karakteristika: Øst-Vest dimensionen, det manglende fælles udviklingsprogram eller strategi og det fejlslagne forsøg på at etablere økonomisk kontrol over de centrale dele af økonomien understreger, at der er stærke argumenter, der taler for konklusionen om den Tredje Verdens død.

Men billedet er ikke komplet. Man kan med nogen ret spørge, om ikke det er de økonomiske defintionskriterier, der giver et skævt billede. Hvis den Tredje Verden defineres politisk ud fra staternes tilhørsforhold til en fælles bevægelse, må det vel logisk være herfra, at også dødsdommen skulle afsiges. Den har vi ikke hørt endnu.

De fremsatte påstande om den Tredje Verdens død bygger på formodninger om, at den Tredje Verden engang har haft en større betydning, end den har i dag. Det er ikke åbenbart tilfældet. NAM har nok været en tredje mulighed opstået ud fra Øst-Vest modsætningen, men den har ikke været defineret alene via en modstand mod de to supermagter. Grundlaget har været et langt bredere opgør med alliancepolitik som sådan. Der er således heller ikke noget, der tyder på, at NAM får forøgede problemer på grund af udsoningen mellem Øst og Vest. Snarere skabes der forøget manørefrihed og mulighed for de toneangivende lande inden for NAM.

Der er tilsvarende grund til at sætte spørgsmålstegn ved præmissen om, hvorvidt der nogensinde har været de store fælles linjer i den Tredje Verden udviklingsprogrammer. Dels har programmerne været stærkt præget af det enkelte lands muligheder, og dels har forskellen i praksis været givet ud fra de målsætninger, det enkelte land havde valgt sig politisk. Forskellene på Kina, Indien og Brasilien kan således næppe siges at være blevet større over tid, når vi sammenligner deres udviklingsprogrammer og strategier og deres krav til det internationale system – snarere tværtimod.

Kernen i den Tredje Verden som enhed er og har altid været oplevelsen af fælles ydre og til en vis – omend mindre – grad indre vilkår. Oplevelsen af fælles vilkår udtrykkes tydeligt i den måde, hvorpå både den Tredje Verden som en helhed og de regionale undergrupper udtrykker deres krav i forbindelse med UNCTAD forhandlinger, i forbindelse med FN generalforsamlingen og i forbindelse med NAM møder. Ud fra en politisk defintion er det derfor ikke afgørende om enkelte lande som Sydkorea, Taiwan eller andre »forlader« den Tredje Verden (nogle har

således søgt om optagelse i OECD gruppen og har aldrig deltaget i NAM eller i 77-lande gruppen). De har således alene tilhørt den Tredje Verden, hvis begrebet blev defineret økonomisk. Centralt er oplevelsen af tilhørsforholdet. Selv et land som Singapore, der politisk har »skejet« ud ved offentligt at kritisere fælles Tredje Verdens positioner, har alligevel valgt at fortsætte inden for grupperne og har sjældent gjort mere end at markere afvigende synspunkter. Det har som regel ikke afvist at være solidarisk med flertallet af Tredje Verdens landene.

Anvendes den økonomiske definition af begrebet den Tredje Verden bliver gruppen ganske vist afgrænset på en noget anden måde, men selv en sådan afgrænsning ville understrege, at der er stort sammenfald mellem en politisk og en økonomisk afgrænsning. De få landes økonomiske strukturændringer stiller de øvrige mangel på samme i relief.

Gældskrisen har i en vis forstand medvirket til at holde den Tredje Verden i live ved at sætte nye fælles vilkår op for staterne. Udviklingen i retning af en forøget afhængighed af det internationale økonomiske system, som alle stater er underlagt, har i virkeligheden betydet, at kravene om ændringer appellerer til flere stater end tidligere. De fælles vilkår er af den forøgede verdensøkonomiske integration gjort endnu klarere for de enkelte små og isolerede Tredje Verdens lande.

Skal den Tredje Verden optræde som en enhed, der faktisk også medvirker til at præge den internationale politiks løsninger og struktur, kræves der dog mere end fælles tilslutning fra en lang række lande. Den Tredje Verdens skal konstitueres som aktør og skal kunne føre sin »sag« igennem på basis af mobiliserbare magtressourcer. Hvis den Tredje Verden optræder som en aktør internationalt, hvis den Tredje Verden har en magtbasis og et mobiliseringspotentiale, så må vi konkludere, at det er stærkt prematurt at udråbe den Tredje Verden som død. Den følgende del af artiklen vil se nærmere herpå.

Den Tredje Verden som aktør

Aktørbegrebet understreger, at international politik er en analyse af handlinger, og at der er andre enheder, der handler end staterne. Aktør betyder »den der handler«, og grunden til, at dette begreb er blevet så centralt i analysen af international politik, er, at statsbegrebet forekommer for snævert. Sammenslutninger af stater (EF, OECD, den Tredje Verden) optræder i den internationale politik både sammen med og i stedet for staterne.

En aktør defineres på flere måder i litteraturen. I sit studie af det internationale system fastlægger Kjell Goldmann tre egenskaber, der skal være opfyldte: 1) relativt stor *autonomi* i forhold til andre aktører, 2) relativt stor evne (*kapacitet*) til at træffe og virkeliggøre beslutninger om interaktion med andre aktører, 3) *magt* over andre internationale aktører (Goldmann, 1978:141).

Andre definitioner fremhæver følgende elementer i aktørbegrebet: 1) Enheden må udføre fortsatte og betydningsfulde funktioner, betydningsfulde ved at have en fortsat konsekvens for interstatslige forbindelser. 2) Enheden skal opfattes som betydningsfuld af de udenrigspolitiske beslutningstagere i andre stater og skal tillægges betydning i formuleringen af disses egen udenrigspolitik. 3) Enheden skal have en vis autonomi i sin egen beslutningsproces (Russet & Star, 1983).

Til nærmere at analysere om den Tredje Verden kan opfattes som en international aktør skal følgende definition anvendes: En international aktør kan defineres som: 1) Besiddende autonomi i forhold til andre aktører. 2) Enhed der påvirker og begrænser andre aktørers muligheder for at træffe internationale beslutninger. 3) Tillægges aktørstatus af stormagterne. Denne definition fremhæver *autonomi, påvirkning og status* som de tre centrale elementer i definition af aktørbegrebet.

Den Tredje Verden som aktør: autonomi

Besidder den Tredje Verden autonomi i forhold til andre aktører?

Den Tredje Verden opfattet som en sammenslutning af stater har sin autonomi indskrænket af, at enkeltmedlemsstaterne kun i begrænset omfang overflytter kompetence til Tredje Verdens organisationerne. Staterne overfører alene kompetence på enkeltområder. Den Tredje Verden – som international aktør – har primært fået tillagt beføjelser i forbindelse med forhandlinger mellem Nord og Syd. NAM har specielt koncentreret sig om tre forskellige områder: Mellemøsten, Sydafrika og international økonomi. 77-lande gruppen har arbejdet ud fra FNs dagsorden. Hovedspørgsmålene har været bistand, økonomiske strukturforandringer og sikkerhedspolitiske spørgsmål (Holm, 1989). For begge organisationer gælder, at en stor del af organisationernes arbejde har bestået i at forsøge at koordinere og harmonisere medlemsstaternes politik og holdninger over for internationale spørgsmål. Det har ikke været nogen let opgave. De fleste Tredje Verdens stater har både haft et lavt engagement og ikke følt sig særligt forpligtede af fælles erklærede Tredje Verdens holdninger. Mange af de mindre Tredje Verdens stater har haft ringe ønske og muligheder for at gå aktivt ind i formuleringen af generelle politiske positioner. Hvad enten der er tale om stillingtagen til forslag om kernevåbenedrustning eller holdningen til Falklandskonflikten mellem Argentina og Storbritannien eller forslag om »globale forhandlinger« om en ny økonomisk verdensorden, har hovedparten af Tredje Verdens landene forholdt sig passive. Langt størsteparten af Tredje Verdens landene har hverken kapacitet eller interesse i at forholde sig til de mange spørgsmål, der er på den internationale dagsorden, hvorfor dens fælles holdninger bliver centrale dele af de enkelte landes politik på de relevante områder. Den Tredje Verden har derfor haft stor autonomi til at udtale sig på alles vegne.

Analysen af Tredje Verdens politik fremhæver ofte, at de enkelte Tredje Verdens lande ikke i særlig grad føler sig bundet af, hvad de har været med til at vedtage sammen med de øvrige Tredje Verdens lande. Mens således NAM på sit møde i New Delhi i 1983 vedtager en erklæring om, at Puerto Rico skal have sin uafhængighed, går de fleste af de samme lande i en næsten samtidig FN samling mod at erklære landet for en koloni. I FN ville landene direkte skulle gå i mod vitale amerikanske interesser, og mange af dem har ikke noget stærkt ønske herom.

«Consensus [inden for den Tredje Verden] can be reached, as if in a vacuum, without concern whether a country's position is consistent with the stand it takes elsewhere. Many smaller members [af NAM] thus frankly explain to outsiders that while they took this or that stand in the NAM or even in the United Nations, it does not mean anything or reflect their national position.» (Jackson, 1983: 237).

Modsætningen mellem fælles holdninger og national politik afspejler, at for de fleste Tredje Verdens lande er udenrigspolitisk stillingtagen til »andres« konflikter ikke et vitalt spørgsmål. Derfor kan de samtidig give tilslutning og tage afstand fra den samme form for politik i forskellige fora. Den Tredje Verdens autonomi i at udforme disse generelle positioner skal derfor ses i lyset af, at hovedparten af de deltagende stater tillægger disse fælles positioner en lav »saliency«.

Ser vi mere systematisk på den Tredje Verdens autonomi i forhold til andre aktører er en mulighed, at se på deres politiske stillingtagen til internationale spørgsmål. I hvilket omfang optræder de som en fælles blok udadtil.

Analyser af staternes stemmeadfærd i FN i perioden 1960-1970 viser, at de Alliancefrie lande var klart identificerbare som en særlig gruppe. Deres overenstemmelse i stemmeadfærd var højere, end den var i den vestlige blok, men lå under enigheden i den østlige blok i FN (Willets, Peter, 1978: 89-109).

Tredje Verdens gruppen optræder i FN ofte som en enhedsaktør, der gennem talsmænd fører forhandlinger med andre stater, og som efter konsultationer træffer fælles beslutninger. På nogle områder fungerer den Tredje Verden tilmed gennem valgte repræsentanter. CIEC (Conference on International Economic Cooperation, Paris 1975-1977) er ét eksempel. Her fungerede 19 lande som repræsentanter for alle 77-lande gruppens medlemmer. Topmødet i Cancun i Mexico i 1981, hvor kun de største lande fra den Tredje Verden deltog sammen med de vestlige stormagter, er et andet eksempel. I FNs daglige arbejde fungerer gruppesystemet med en OECD-gruppe, en Øst-gruppe og en Tredje Verdens gruppe, som en genvej til forhandlinger mellem de mere end 150 stater, der er medlemmer af FN. Både internt og eksternt optræder den Tredje Verden med en så betydelig autonomi, at den klart er en af hovedaktørerne i den internationale politik.

Tredje Verden som aktør: Påvirkning af andre

Men påvirker den Tredje Verden som fælles enhed andre staters muligheder for at træffe beslutninger om internationale forhold?

Gennem sin fælles optræden i FN og i andre internationale sammenhænge har den Tredje Verden etableret internationale normer og aftaler, der sætter rammer og betingelser for andre staters adfærd. Et af de tidligste eksempler er etableringen af udvikling og økonomisk vækst i den Tredje Verden som en generel norm. Uanset at staterne ikke alle lever op til de satte normer, så er forpligtigelsen til for eksempel at yde bistand til de fattigste lande blevet et accepteret grundvilkår i den internationale politik. På samme måde er staternes politik blevet direkte påvirket af aftaler og institutionelle ændringer presset igennem af den Tredje Verden. Dannelsen af UNCTAD i 1964 var et af de første eksempler, der siden er blevet fulgt af en lang række: UNIDO (1986); IFAD (1977); UNU (1973) m.fl. Store internationale konventioner er blevet gjort til en del af det internationale regelværk. Chartret om Staters Rettigheder og Pligter, Den Fælles Råvare-fond, Havretskonventionen m.fl. Sammenlignet med de øvrige store blokdannelser i efterkrigstidens internationale politik forekommer det vanskeligt at finde andre, der har haft en så gennemgribende indflydelse på normdannelse og udvikling af rammerne for den internationale politik.

Tillægges den Tredje Verden aktørstatus?

Det sidste af de tre opstillede kriterier for at bestemme den Tredje Verden som en aktør var, at den blev accepteret som en sådan af stormagterne.

Fra de Alliancefrie landes møde i Bandung i 1955 og det første møde i 77-lande gruppen i Genève i 1964 har eksistensen af et tæt politisk samarbejde mellem Tredje Verdens landene været udsat for angreb fra stormagterne og været et led i konkurrencen mellem dem indbyrdes.

Efter Stalins død ændrede Sovjetunionen sin politik over for den Tredje Verden. Khrushchev startede en diplomatisk offensiv over for de nye Tredje Verdens lande i midten af 1950'erne og bifaldt sammenkaldelsen af de Alliancefrie lande i Bandung i 1955. Den sovjetiske strategi var at støtte fremvæksten af en »uafhængig« Tredje Verden som en modvægt til den vestlige dominans (Löwenthal, 1984: 323-335). Sovjet støttede derfor aktivt dannelsen af organisationer, der kunne fremme samarbejdet inden for den Tredje Verden. Samtidig søgte man at knytte disse nye organisationer til sig økonomisk og politisk. Sovjets manglende økonomiske muligheder og de vanskeligheder den centraliserede planlægningsmodel stødte på i de ulande, hvor man søgte at indføre den: Algeriet, Cuba m.fl., betød, at Sovjets støtte til den Tredje Verden i stadig højere grad er blevet på det retorisk politiske plan. Men også på dette område er Sovjetunionen løbet ind i vanskeligheder. På UNCTAD konferencer har ulandene krævet spørgsmålet om østlandenes økonomiske og bistandsmæssige samarbejde med den Tredje Verden taget op til særskilt behandling. I FNs generalforsamling har USSR måttet forholde sig til kritik af invasionen i Afghanistan. Generelt har Sovjet dog støttet kravene fra den Tredje Verden, og specielt i perioden, hvor Cuba havde formandskabet for NAM, var der en fælles tone i kritikken af USA fra USSR og fra den Tredje Verden.

De vestlige stormagter så fra starten den Tredje Verden som en ideologisk kampplads mellem Øst og Vest. Strategien fra USAs side har derfor været at bekæmpe kommunismen internt i de enkelte Tredje Verdens lande og kollektivt at modarbejde samarbejdet mellem landene (Crabb, 1965: 168-175). USA har derfor alene – eller lejlighedsvis sammen med andre af de vestlige stormagter – søgt at neddæmpe eller forhindre vedtagelse eller gennemførelse af krav stillet af den Tredje Verden. Man har også forsøgt aktivt at splitte Tredje Verdens gruppen gennem at påvirke enkeltstater til at gå i mod fælles holdningen blandt de andre Tredje Verdens lande. USA har ikke afvist en dialog med den Tredje Verden, som også Reagan administrationens deltagelse i topmødet i Cancun demonstrerede, men man har samtidig søgt tydeligt at demonstrere, at de enkelte lande i den Tredje Verden kunne imødesee repressalier hvis de konsekvent forholdt sig negative til USAs politik. Et eksempel på denne politik er USAs reaktion på et NAMs udenrigsministermøde i 1981. Den amerikanske regering reagerede ved at sende et skarpt protestbrev til 64 lande i den Tredje Verden, som USA gav økonomisk bistand. I brevet udtrykker USA undren over at:

»Your government would or could associate yourself with a document composed of such base lies and malicious attacks upon the good name of the United States The fact that

the United States is a large and powerful nation does not make us less concerned about our good name or the reliability of our friends.« (Brev af 6. oktober 1981 til 64 Alliancefrie lande).

USA fulgte brevet op med direkte over for landene at påpege, at landets holdning kunne få konsekvenser for den fremtidige bistand fra USA. En sådan konsekvens blev trukket over for Zimbabwe – den nuværende leder af NAM – efter angreb på USAs Sydafrika politik i forbindelse med de Alliancefrie landes topmøde i Zimbabwe i 1986. USA svarede ved at afbryde den økonomiske bistand og trak bistandstilsagn på 13,5 mio. \$ tilbage (Keesings, 1987: 34969).

Samtidig har USA dog søgt at påvirke den Tredje Verden gennem at engagere sig i dialogen med den også som kollektivt forum. Dette gælder både generelt og særligt for enkelte præsidenter (f.eks. Kennedy og Carter). Præsident Reagan forsøgte at gøre op med gruppesystemet i FN og nægtede at anerkende Cuba som leder af den Alliancefrie bevægelse, men på begge områder har USA siden ændret politik. Da Indien overtager formandskabet i NAM i 1983, henviser Ronald Reagan i sit lykønskingsbrev til Indira Gandhi til Præsident Kennedys udtalelser i 1961 og fremhæver, at USA i dag er lige så meget tilhænger af de Alliancefrie principper som dengang (Jackson, 1983: 297-299). Både for USA og for de øvrige vestlige stormagter er den Tredje Verden – både som samlebegreb for en række nye enkeltstater og som forum for kollektive drøftelser mellem Nord og Syd – klart en anerkendt international aktør (Rothstein, 1981).

Den Tredje Verden er således en international aktør, men er den også en magtfaktor?

Den Tredje Verdens magt

Har den Tredje Verden magt? Nogle iagttagere er ikke i tvivl:

«The Dismanteling of the old order has been assisted by the transformation of the legal and moral climate of international relations which the Third World states themselves, grouped with one another in the Afro-Asian movement, the Non-Aligned Movement and the Group of 77, have played the principal role in bringing about.... They have overturned the old structure of international law and organization that once served to sanctify their subject status.» (Bull, 1984: 217-229).

Andre har hæftet sig ved de store meningsforskelle inden for den Tredje Verden og det store antal konflikter mellem landene og brugt dette til at understrege, at den Tredje Verden ikke i overskuelig fremtid kommer til at indtage nogen afgørende magtposition.

For at kunne tage stilling til dette spørgsmål er vi nødt til at se nærmere på magtbegrebet og dets indhold.

Magtbegrebet i international politik kan opdeles i fire kategorier ved at kombinere dimensionerne intentionalitet og effekt.

Ud fra én opfattelse af magtbegrebet behøver der hverken foreligge intention hos en aktør eller en påviselig effekt, for at der kan være magt tilstede. Magt er i følge denne opfattelse til stede i alle former for sociale relationer. Den er et ibo-

ende element i al social handling. Denne magtforståelse er uanset gyldighed af mindre relevans for de her stillede spørgsmål.

Hvis der kan påvises en effekt af magt, men der ikke foreligger nogen klar intention om magtudøvelse, tales der om strukturel magt. Mange marxistiske eller marxistisk inspirerede analyser arbejder med et sådant magtbegreb. Ulandenes dominerede og penetrerede situation er et ofte brugt eksempel på strukturel magt. Det er strukturen mellem i- og ulande, der bestemmer effekterne uafhængigt af aktørintentionerne. Ud fra dette perspektiv kan den Tredje Verden kun ses som en stormagt, hvis den erobrer magten over den internationale struktur. Da denne imidlertid er bestemt ud fra selve det internationale økonomiske system og de nationale produktionssystemer i de enkelte lande, er en sådan situation ikke på dagsordenen. De fleste marxistiske analyser afviser derfor også overhovedet at tale om Tredje Verden som en magtfaktor.

Hvis intentionen om magtudøvelse er det centrale i begrebet, bliver fokus den enkelte aktørs magtbasis. Hvad *kan* A gøre mod B. Vi ser ikke på, om han faktisk gør det, men på hans muligheder herfor. At den Tredje Verden har intentionerne om at etablere sig som en kollektiv magt i det internationale system, er åbenbart, men har den Tredje Verden også midlerne hertil? Spørgsmålet behandles i et senere afsnit.

Det sidste magtbegreb fokuserer på de klassiske magtsituationer i den internationale politik. A får B til at gøre noget, han ellers ikke ville have gjort. Der foreligger intention, og der foreligger konstaterbar effekt. Ud fra en sådan definition af magt ville de fleste analyser af Nord-Syd forholdet på de forskellige områder konkludere, at den Tredje Verden ikke er nogen magtfaktor, da den Tredje Verden ikke har formået at sætte sine krav igennem. Centralt er graden af organisation og ressourcemobilisering.

Definitionen af magt er således afgørende for, hvilket svar vi får på det stillede spørgsmål. Det er derfor vigtigt nærmere at specificere magtbegrebet. Her skal vi se på stormagtsbegrebet.

Martin Wright definerer i sin bog *Power Politics* (Wright, 1986) stormagter ud fra to kriterier: En stormagt har generelle fremfor lokale interesser. Samtidig kræver ødelæggelse af en stormagt en koalition af andre magter.

Andre har understreget, at besiddelsen af naturressourcer, økonomisk styrke, teknologisk niveau og politisk sammenhold til sammen fastlægger militær styrke og hermed stormagtsstatus. Besiddelsen af disse magtbase ressourcer fører til indehavelse af magt (Goldmann, 1978).

Hvor skillelinjen skal lægges mellem stormagter, middelmagter og småstater bliver et empirisk problem ud fra målingen af staternes magtbesiddelse på disse forskellige dimensioner.

Disse definitioner af magt er blevet kritiseret ud fra en række forskellige betragtninger: Magtbegrebet er for endimensionalt. Det giver ringe mening at sige, at USA eller England er en stormagt, hvis ikke det specificeres på hvilket område og i forhold til hvem. Diskussionerne om stormagter og småstater lægger op til at acceptere en slags teori om, at magtbesiddelse er det samme som magtudøvelse. Den fører til, at man betragter det internationale system som struktureret

ud fra en magtstruktur. Denne magtstruktur fastlægger reglerne og rammerne for de enkelte aktørers handlemuligheder.

Magt opfattet på denne måde ser bort fra, at også på stormagter ligger der en række begrænsninger, og at den bekvemme overskriftsagtige sammenfatning af strukturen i et magtbegreb ikke nødvendigvis beskriver denne stats muligheder konkret i det internationale system. Stormagten står over for internationale normer og ideologiske kræfter ganske som småstater. Der er mobilisering og appliceringsproblemer, også selvom man har verdens største militære magtapparat. Vietnam og Afghanistan er to aktuelle illustrationer heraf. Når USA i et brev som det ovenfor citerede til en række Tredje Verdens lande føler behov for at fremhæve, at USA er en stormagt, illustrerer det netop vanskeligheden med at omsætte generelle magtressourcer i indflydelse på konkrete politiske sager. Stormagtsbegrebet må derfor ses ud fra en rollebetragtning. Både rolleadfærd, forventninger og status er centrale (Jönsson, 1984). Det er derfor nødvendigt med en magtanalyse, der tager højde for status, ideologi og organisering som centrale variabler (Singer, 1972).

Diskussionen om den Tredje Verden som en stormagt rejser spørgsmålet om hvilke principper for magtfordeling, der ligger til grund for det internationale systems struktur. I følge den klassiske realistiske opfattelse af international politik er autonomi og suverænitet de centrale principper for magtfordeling. Sikringen af den enkelte aktørs autonomi er det centrale mål for alle aktører samtidig med, at det med nødvendighed sætter den enkelte aktør i et konkurrenceforhold til alle andre. Derfor opstår koalitioner, alliancer og fjender i et anarkisk system (Waltz, 1959). Heroverfor sætter andre lighedsprincippet: Det internationale system skal baseres på, at alle ligeligt kan tage del i de beslutninger, der skal træffes. Holdningen afspejler en overførsel af den demokratiske værditeori til det internationale niveau og ligger i modificeret form blandt andet bag dannelsen og strukturen af de fleste internationale organisationer (f.eks. FN). Ligheds- og dermed flertals-princippet har været et centralt element i dannelsen og udviklingen af den Tredje Verdens fælles politiske program og er af både USA og af USSR blevet imødegået kraftigt.

I de Alliancefrie landes platform findes både autonomimål og lighedsmål. Den Tredje Verden har gang efter gang understreget princippet om staternes autonomi og suverænitet i et forsøg på at kodificere begrænsninger på stormagternes internationale handlefrihed («Independence and the right of Self-determination» er et af grundprincipperne fra NAM erklæringen fra 1961 (Rubenstein, 1970: 128-138)). Kravet om demokratiseringen af det internationale system og den internationale politik har været den samme gruppe af landes svar på stormagtsdominans, kolonialisme og militæralliancer (Singham & Hune, 1986: 31; Knorr, 1975: 325).

Centralt i diskussionerne om placeringen af den Tredje Verden i den internationale magtstruktur står tre elementer. Det ene er ressourceproblematikken. Uanset at stormagtsstatus ikke umiddelbart følger af mængden af ressourcer til rådighed, så er der samtidig ingen, der bestrider disses vigtighed. Besiddelsen af magtintentionen og -muligheden er et centralt aspekt i magtbegrebet. Centralt i denne

sammenhæng er også, at den Tredje Verden selv i sine krav og fælles mål lægger vægt på, at hovedmålet for den Tredje Verden er en større lighed i ressourcer. Man ønsker nedrustning, fordi uligheden mellem Nord og Syd i militære magtmidler skaber frygt, oprustning og krig. Man ønsker lighed, fordi kolonimagterne har skabt tre former for ulighed: Mellem kolonier og kolonimagter, mellem forskellige racer og mellem rig og fattig. For NAM er hovedmålet er afskaffe disse uligheder.

Det andet vigtige element i fastlæggelsen af den Tredje Verdens magt er graden af organisation. Firkantet udtrykt er der en direkte sammenhæng mellem graden af sammenhold og organisation mellem de forskellige lande i den Tredje Verden og deres muligheder for at blive taget alvorligt af Nord.

Det tredje og sidste element i fastlæggelsen af magt er den Tredje Verdens status. Jo højere status den Tredje Verden tillægges, jo større er dens muligheder for at komme igennem med sine krav om ændringer. I det følgende vil jeg se nærmere på hver af disse tre.

Den Tredje Verdens magtbasis: ressourcer

I tabel 1 er der lavet en simpel oversigt over BNP i den Tredje Verden sammenlignet med en række af de traditionelle stormagter:

Tabel 1: Militærudgifter og BNP i mill. \$ for den Tredje Verden og en række udvalgte i-lande

| | BNP | Militærudgifter |
|---------------|-----------|-----------------|
| Tredje Verden | 2.697.982 | 149.984 |
| Frankrig | 510.320 | 23.106 |
| Vesttyskland | 624.970 | 21.956 |
| Japan | 1.327.900 | 12.364 |
| USSR * | 1.960.000 | 225.400 |
| USA | 3.946.600 | 237.052 |

Kilde: World Bank, R.L. Sivard, *World Military and Social Expenditures 1987-1988*, Washington D.C., 1988

* 1984. Tallene for USSR's BNP og militærudgifter er kun tilnærmelser. Forskelle i beregningsmetoder gør det vanskeligt at sammenligne USSR's tal med de øvrige.

Forskellene på den Tredje Verden og dens mere end 120 lande og de STORE magter er åbenbar. Baserede vi sammenligningen på enkelte af de største stater i den Tredje Verden ville forskellene være endnu tydeligere (Kina, der har det største BNP i den Tredje Verden, havde i 1987 et BNP på 319.000 mill. \$ – kun godt fire gange større end Danmarks). Sammenligningerne siger flere centrale ting om den Tredje Verden som en magtfaktor.

For det første er den Tredje Verden, selv når landene står sammen og mobiliserer alle deres økonomiske ressourcer, klart svagere end USA. Ser vi på militærudgifterne er skævheden endnu tydeligere (Rothstein 1987: 144).

For det andet besidder den Tredje Verden i fællesskab så mange ressourcer, at den – hvis den var én magt – ville være den andenstørste magt i verden.

For det tredje viser eksemplet med sammenligningen mellem Danmark og Kina, at man ikke kan anvende disse simple mål til umiddelbart at sige noget om

forskelle i størrelsen af magt. Kina har åbenbart mere end fire gange så meget indflydelse og magt i det internationale system, som Danmark har. På samme måde kan man sige, at de meget lave japanske militærudgifter ikke er noget godt udtryk for Japans internationale indflydelse.

Måling af magt gennem anvendelse af BNP tal og militærudgifter tenderer imod at undervurdere betydningen af de mindre udviklede Tredje Verdens lande. Set under ét er den Tredje Verden i besiddelse af en sådan økonomiske styrke, at hvis vi kombinerer dette med størrelsen af befolkningen og arealet i den Tredje Verden, så er den en ressource-stormagt.

Mobilisering af ressourcer: Organisation

Den Tredje Verdens magtbase er irrelevant i det aktuelle internationale politiske system, hvis ikke disse ressourcer kan mobiliseres. Det, der gjorde Le Tiers État til en magtfaktor i fransk politik, var organisering. Alle sociale og politiske bevægelser forudsætter organisation og organisering for at kunne fremme deres interesser. Identifikationen af en tredje »stand« i Frankrig var kun første led i nedbrydelsen af adels og gejstlighedens magt og privilegier. Det var organiseringen af denne tredje stand, der skabte ændringerne.

Nogle forskere har talt om, at organiseringen af nye magtfaktorer i samfundet sker i tre faser: overvindelse af legitimeringstærskel; inkorporering; repræsentation (Østerud, 1978; Gundelach, 1988).

Sammenligner vi dette med udviklingen af den Tredje Verden er de fælles krav om ændringer i forholdet mellem Nord og Syd blevet accepteret som legitime af Nord. Der er langt fra tilslutning til alle de forskellige krav, der er blevet stillet (våbenskat, råvarefonde, sammenkædningen af monetære og udviklingspolitiske spørgsmål i globale forhandlinger er eksempler på kontroversielle Tredje Verdens krav.). Men der er fundamental accept af, at de bliver stillet, og på en lang række områder er der også almen accept af de målsætninger, der ligger bag kravene (f.eks. reduktion af forskellene mellem i- og ulande, forøget økonomisk vækst i den Tredje Verden.). Den Tredje Verden har klart overskredet legitimitetstærskelen. På en række områder er den Tredje Verden i færd med at blive inkorporeret i det internationale politiske system. Både 77-lande gruppen og NAM er blevet accepterede elementer i den internationale magtstruktur.

Organisering er det centrale element i mobiliseringen af den magtbasis den Tredje Verden har og en forudsætning for, at den Tredje Verden kan udøve magt. Mobilisering kræver, at landene oplever, at de har fælles mål. Ressourcer er altid ressourcer i forhold til anvendelse for at opnå en bestemt målsætning. Mobilisering kræver derfor, at der kan etableres en fælles accept af målsætningerne. Denne fælles accept af målsætninger kan være defineret negativt, som den ofte vil være i starten af nye bevægelser (Proceedings, 1988). Bøndernes og middelstandens oprør i Europa havde som udgangspunkt en fælles vrede over den ulige fordeling af muligheder og en fælles modstand mod adel og gejstlighed.

På samme måde er den Tredje Verdens fælles målsætninger defineret ud fra en fælles modstand mod resten af verden. De Alliancefrie landes møde i Beograd i 1961 havde som sine centrale dagsordenspunkter følgende: Respekten for folk og

nationers ret til selvbestemmelse; respekten for staternes suverænitet og den territoriale integritet, rasediskrimination, ulige økonomisk udvikling m.v. Dagsordspunkterne indeholdt alle en kritik af de eksisterende forhold og udtrykte et forsøg på at mobilisere Tredje Verdens landene gennem at sikre deres fælles interesser og eksistens (Willems, 1978: 240).

Etableringen af fælles interesser for den Tredje Verden har hovedsagelig baseret sig på at definere negative fælles interesser, men hvis den skal forøge sin mobiliseringsgrad, kræves der stærke fælles interesser (Østerud, 1987: 203).

Skabelsen og fastholdelse af en gruppeidentitet, der kan danne en permanent basis for ressourcemobilisering, er nødvendig. Gruppeidentiteten for den Tredje Verden er svag. Dels er som nævnt mange af de fælles interesser defineret negativt, og dels er de enkelte lande for økonomisk afhængige af de traditionelle stormagter i Nord til, at de tør lade ideologi slå over i handling.

Zimbabwe er som formandskabsland for de Alliancefrie landes bevægelse leder af kampen for gennemførelsen af den i 1987 i Harare vedtagne deklaration om Sydafrika. Her fastslås det, at bindende internationale sanktioner repræsenterer den eneste fredelige måde, hvorpå man kan presse den Sydafrikanske regering til at opgive sin apartheidpolitik. Til trods for dette tvinger de politiske forhold i Mocambique og de økonomiske forhold i Zimbabwe selv landet til fortsat at have en meget stor del af sin handel med Sydafrika. Zimbabwe har ikke set sig i stand til i praksis at gennemføre de principielle vedtagelser fra de Alliancefrie landes topmøde. De fælles interesser i at bekæmpe apartheid må vige til fordel for den økonomiske tvangssituation Zimbabwe føler sig i (Keesing, 1987: 34969).

For den Tredje Verden er skabelse af gruppeidentitet særlig vanskelig. For størsteparten af landene er der end ikke skabt en national identitet. Dele af nyere udviklingsteori har identificeret det typiske Tredje Verdens land som en ballonstat. Begrebet er en parallel til Myrdals begreb om den bløde stat. Myrdal påpegede, at de asiatiske stater han studerede, ikke havde evnen til at træde op mod stærke enkeltinteresser i samfundet og derfor ikke kunne tilvejebringe den nødvendige regulering af fordelingsprocessen eller nedbryde traditionelle strukturer, der stod i vejen for en sammenhængende national udviklingsproces. Ballonstatsbegrebet viser hen til, at statsapparatet er overudviklet i forhold til basis, og specielt at der er få forbindelser mellem samfund og stat. Det betyder, at staterne bliver svage, og at deres muligheder for at mobilisere ressourcer er små. Uanset regeringernes og eliternes ønsker om at slutte op bag Tredje Verdens fælles krav, så er deres muligheder stærkt begrænsede. Betonningen af kravene fra den Tredje Verden om selvbestemmelse, suverænitet og territorial integritet får i dette lys ny mening. Men samtidig illustrerer det, at det ikke alene er spørgsmålet om at bygge gruppeidentitet mellem en række stater, men også et spørgsmål om at etablere grundlaget for at disse stater overhovedet kan mobilisere ressourcer. Hertil kommer, at der er ganske betydelige forskelle på landene i den Tredje Verden. Visse lande – for eksempel Argentina har betydelige muligheder for at mobilisere ressourcer og har også muligheder for at omsætte dem i international handling. Andre har høj mobiliseringsgrad, men få ressourcer (Cuba). Men for hovedparten af Tredje Verdens landene er gruppeidentitet og ressourcemobilisering et hoved-

problem sammenlignet med de industrialiserede lande (Cammack et al., 1988).

For den Tredje Verden er forskellen meget stor på det politiske ønske om at styrke sin position gennem fælles optræden og fælles handling og mulighederne for effektivt at mobilisere ressourcer med henblik herpå.

Ikke alene er det svært at identificere fælles interesser, mobilisere ressourcer og skabe gruppeidentitet, men på mange områder står de »universelle« Tredje Verdens organisationer i et konkurrenceforhold til regionale eller andre typer af organisationer, der organiserer Tredje Verdens landene. Udviklingen af en lang række regionale økonomiske samarbejdsorganisationer i Afrika, Latinamerika og Asien har skabt organisationer, der økonomisk er af større betydning for de enkelte lande end både NAM og 77-lande gruppen. Opbygningen af SADCC i det Sydlige Afrika betyder, at medlemsstaterne får økonomiske og politiske institutioner, der danner grundlag for separate forhandlinger med i-landene. Danmark og de nordiske landes særlige indsats over for SADCC landene betyder således, at disse lande kan komme igennem med krav, som den Tredje Verden har stillet kollektivt. Specielt fra nordisk side er der netop blevet talt om at gennemføre en slags mini Ny Økonomisk Verdensorden med disse lande. Interessen for at fastholde gruppeloyaliteten blandt SADCC landene over for den samlede Tredje Verdens gruppe bliver følgelig mindre. Lomè samarbejdet mellem EF og ACP-landene er et andet eksempel på samme mekanisme.

Organiseringen af den Tredje Verden er en forudsætning for omsættelse af magtbasis til magtressourcer. Denne organisering forudsætter fælles mål. Et centralt tema har derfor været at opstille disse mål, og resultatet er blevet, at der i dag ligger fælles krav og udarbejdede forslag på en lang række centrale områder i det internationale system: Der er ressourcekrav om flere overførsler. Der er strukturkrav om ændringer i produktionsfordeling mellem Nord og Syd, og der er krav om ændringer i beslutningsstrukturer og processer (Holm, 1979).

Der findes en række fælles krav, men de er enten defineret meget bredt, eller de er defineret så generelt, at det er vanskeligt umiddelbart at omsætte dem i handling (Rothstein, 1979).

Der findes en fælles Tredje Verdens identitet og fælles stillingtagen til en række politiske problemer på den internationale dagsorden. Men den fælles identitet baserer sig på stater, der i ringe grad kan eller vil mobilisere ressourcer til at give denne fælles identitet mening. I forlængelse af USAs pres i forbindelse med deklARATIONEN fra de Alliancefrie møde i 1981 henvendte 22 af landene sig til USA. I henvendelserne tog de skriftligt afstand fra, hvad de tidligere havde støttet (Jackson, 1983).

Endelig er der med den fortsatte udbygning af de mange regionale og interessebaserede Tredje Verdens organisationer etableret politiske alternativer til den Tredje Verden som et fælles organ. Selve den brede sammensætning af den Tredje Verden (for eksempel i 77-lande gruppen) har givet anledning til kritik, fordi venstreorienterede og højreorienterede, demokratier og diktaturer, religiøse og sekulariserede stater grupperes sammen (Mortimer, 1980). Nogle har derfor foreslået oprettelsen af mindre »like-minded« grupper inden for den Tredje Verden (IFDA Dossier, 1979).

Organiseringen er akilleshælen for den Tredje Verdens ambitioner og ønsker om at omsætte sine magtpotentialer i stormagtstatus.

Den Tredje Verdens status

Magt hænger tæt sammen med status. Hvis andre tillægger en aktør status, får aktøren dermed også magt. Denne status kan skyldes størrelse, placering, ressourcer m.v., men den kan også hænge sammen med lederens personlighed eller aktørernes placering i forhold til konkurrencen mellem supermagterne (Singer, 1972: 74).

Betraget som en enhed har den Tredje Verden ikke nogen særlig status. De fleste stater ser ikke den Tredje Verden som en central aktør i den internationale politik. Undtagelsen var perioden 1973-1977, hvor olielandenes krav om forhandlinger om en Ny Økonomisk Verdensorden i en periode gav den Tredje Verden status og magt i internationale forhandlinger.

Men den Tredje Verden har alligevel en betydelig indflydelse gennem sin svaghed. Forestillingen om, at i-landene under en eller anden form i en eller anden periode har udbyttet ulandene, ligger centralt i den historiske opfattelse i mange i-landes befolkninger. Hertil kommer, at selv for dem, der afviser denne forestilling om historisk skyld, så er den Tredje Verdens fattigdom og svaghed et moralsk problem, der giver deres sag og deres synspunkter vægt. Tredje Verdens landene repræsenterer de underprivilegerede som alle har en moralsk forpligtigelse til at hjælpe og være imødekommende overfor. Tredje Verdens synspunkter er derfor alene qua deres herkomst mere magtfulde end tilsvarende synspunkter uden denne baggrund. Særligt har Tredje Verdens kravene om omfordeling, lighed og social retfærdighed øvet indflydelse på enkeltgrupper i Nord. Specielt venstresiden af det politiske spektrum har taget disse standpunkter til sig. Det gælder både for lande og internt i de enkelte befolkninger. Den Tredje Verden er således i den gunstige situation, at der findes støtte for dens politiske og økonomiske argumenter internt i de fleste i-lande. Tilmed er disse interesser ofte ganske effektivt organiseret og giver den Tredje Verden en status, der er større end nogen anden blokdannelse i den internationale politik. Uanset at muligheden for den Tredje Verden for effektivt at udnytte denne form for magt er begrænset, fordi den status-tildeling, der foregår, knytter sig til Tredje Verden som begreb mindre end til den Tredje Verden som realitet, (den offentlige interesse for udviklingen i NAM og i 77-lande gruppen eller i andre Tredje Verdens organisationer er typisk nok meget lav), så er der støtte til de politiske synspunkter og krav, som den Tredje Verden fremfører.

Ressourcer, organisering og status

Den Tredje Verden har potentielt herredømme over ressourcer i et omfang, der ville kunne gøre den Tredje Verden til en af det internationale systems absolutte stormagter. På samme måde som for den tredje stand under den franske revolution, mangler der en mobilisering af disse ressourcer i forhold til centrale fælles mål. Den organisering af den Tredje Verden, vi har set gennem de sidste 30 år, har nok opbygget en række fælles mål og skabt en vis gruppeidentitet, men da

hovedparten af Tredje Verdens staterne ikke er i stand til at mobilisere de ressourcer, de har, bliver den Tredje Verden en potentiel magt.

Til gengæld har den Tredje Verden en vis styrke i sin svaghed. Uligheden er både politisk og ideologisk en vægtig faktor i at skaffe status og prestige til de krav, den Tredje Verden stiller.

Den Tredje Verden er således næppe nogen stormagt i den betydning, at den kan bestemme, hvilke spørgsmål, der skal rejses, og hvordan de skal behandles. Men den Tredje Verden er i sig selv et samlebegreb for en række temaer, der findes på den internationale dagsorden. I et studie af udviklingen af Nord-Syd relationerne påpeger Bruce Moon, at relationerne mellem Nord og Syd undergår fundamentale ændringer. Fra at være opfattet som særlige »lommer« i staternes politik opfattes forholdet mellem Nord og Syd nu som et centralt element i forfølgelsen af de enkelte staters centrale udenrigspolitiske målsætninger (Moon, 1987).

Konklusion

Er den Tredje Verden død? Er den, som Harris hævder, på vej til at forsvinde? (Harris 1986).

Konklusionen må være nej. Uanset at den Tredje Verden ikke i dag har eller tillægges den samme betydning som i perioden i midten af 1970'erne, så er det for overfladisk at tale om den Tredje Verden som en legende (Østerud, 1987).

Den Tredje Verden optræder som en international aktør på en lang række områder. Den har klare magtintentioner, og den besidder en magtbasis. Kerneproblemet er mobiliseringen af disse ressourcer til også at opnå indflydelse på resultaterne i den internationale politik.

Mange analyser med udgangspunkt i interdependens og international political economy tilgange har konkluderet, at denne mobilisering vil ske i mindre grupper. Der vil ske en udvikling af blokke inden for den Tredje Verden, og hermed en forandring af selve de fælles oplevede vilkår, der i dag holder denne gruppe af lande sammen. Forskere inden for disse traditioner peger på, at desintegrationen af den geopolitiske og ideologiske bipolaritet, væksten i betydningen af ikke-militære spørgsmål og fremvæksten af forskellige koalitioner og alliancer på forskellige områder, fører til helt andre former for international struktur, end dem vi kender i øjeblikket (Keohane, 1986; Moon, 1987: 244). Den Tredje Verden har således accepteret, at der føres forhandlinger i FN sammenhæng med enkelte delgrupper inden for den Tredje Verden. FN-specialsessionen i maj 1986 om den økonomiske situation i Afrika var første gang FN afholdt en specialsession om en enkelt regions økonomiske og sociale problemer. Det af konferencen vedtagne program for økonomisk genrejsning af Afrika understregede, at hovedansvaret og hovedindsatsen skulle komme fra de afrikanske lande selv. Konferencen afspejlede, at der blandt landene i den Tredje Verden stadig var modstand mod at behandle problemerne separat. De latinamerikanske lande var bange for, at der skulle blive etableret særfordele for de afrikanske lande på gældsområdet. Siden har syv af disse lande selv taget initiativ til separatforhandlinger med G7 (de økonomiske stormagter i Vest). De asiatiske lande var bange for, at man ville kompro-

mittere fælles holdninger for hele Tredje Verdens gruppen, og man var i mod henvisninger til, at det var det internationale samfund, der havde ansvaret for at afhjælpe de afrikanske problemer. Ansvaret måtte være i-landenes.

Flere både politikere og forskere har peget på, at tendenserne kan føre til en art nationalisme, hvor enkeltlande og små grupper prøver at isolere sig fra effekterne af den verdensøkonomiske integrations betydning for national selvbestemmelse. Forsøgene på at beskytte sig kan føre til et regionaliseret system på tværs af Nord-Syd skillelinjen. Opbygningen af Lome aftalerne, USA's Caraibiske initiativ, Japans indsats over for Stillehavsområdet er blot nogle af flere eksempler, der kan nævnes (Brown, 1974).

Uanset det sandsynlige i disse scenarier er den Tredje Verden en magtfaktor internationalt. De regionale tendenser kan i virkeligheden trække i retning af fælles mobilisering af den Tredje Verden.

Tendensen til øget nationalisme og protektionisme – nationalt og regionalt i i-landene – skaber fælles interesser blandt ulandene for at etablere deres egne modstykker hertil. Tendenserne til forøget Syd-Syd samarbejde er et af disse modstykker (Dige Pedersen, 1988).

Gældskrisen er tilsvarende et nyt fælles vilkår for hovedparten af Tredje Verdens landene, hvor der er tydelige interesser i at opnå holdbare fælles løsninger.

Vanskelighederne med at mobilisere den Tredje Verden har bl.a. skyldtes fraværet af ledere (personer og stater), der kunne og ville stille sig i spidsen for en mobilisering. Dette synes nu under ændring. Lande som Indien, Kina, Brasilien og Zimbabwe m.fl. fremstår nu som regionale magter, der kan tage denne ledelsesudfordring op. Løsningen af en række af konflikterne i mellem Tredje Verdens landene vil gøre det nemmere at opnå tilslutning til en sådan fælles mobilisering og ledelse (Se indledningen og Dige Pedersens bidrag til dette nummer af *Politica*).

Samtidig er den internationale struktur under ændring. De øvrige supermagter og stormagters rolle er blevet reduceret. USA's evne og vilje til at definere og strukturere regimer internationalt er stærkt formindsket. Øst-Vest detenten vil i sig selv understrege dette ved at skabe en mindre vægt på besiddelsen af militære magtmidler internationalt (Kennedy, 1988).

På samme måde betyder den forøgede internationalisering af verdensøkonomien, at staternes formindskede muligheder for national styring skaber interesser i at søge løsninger i fællesskab.

Den Tredje Verden vil formentlig hverken på kort sigt eller på langt sigt fremstå som en fasttømret politisk bevægelse, der effektivt kan bestemme udviklingen i den internationale politik. Men den politiske platform, som den Tredje Verden repræsenterer, vil være det centrale internationale tema, og den Tredje Verden har magt nok til at sikre, at det vil fortsætte. Alene derfor er den Tredje Verden det fælles udtryk for en central politisk bevægelse i det internationale politiske system. Den Tredje Verden er en magtfaktor, og tendensen i mange analyser til at afskrive dens betydning og erklære den død fører til fejlagtige eller utilstrækkelige analyser og konklusioner.

Litteratur

- Brown, Seyom (1974). *New Forces in World Politics*, Washington D.C.: The Brookings Institution.
- Bull, Hedley (1984). »The Revolt Against the West«, Hedley Bull og Adam Watson, *The Expansion of International Society*, Oxford: Oxford University Press.
- Cammack, Paul, David Pool & William Tordorff (1988). *Third World Politics*. London: Macmillan.
- Crabb, Cecil V. (1965). *The Elephants and the Grass. A Study of Nonalignment*, New York: Praeger.
- Dige Pedersen, Jørgen (1988). *Syd-Syd relationer. En analyse af Indiens og Brasiliens relationer til den Tredje Verden siden 1970*, Aarhus: Institut for Statskundskab.
- Goldmann, Kjell (1978). *Det Internationale System. En teori och dess begränsningar*, Stockholm: Aldus.
- Gundelach, Peter (1988). *Sociale bevægelser og samfundsændringer. Nye sociale grupperinger og deres organisationsformer ved overgangen til ændrede samfundstyper*. Århus: Politica.
- Harris, Nigel (1986). *The End of the Third World. Newly Industrializing Countries and the Decline of an Ideology*, Harmondsworth: Penguin.
- Holm, Hans-Henrik & Dieter Nohlen (1983). *Tredje Verden Leksikon*, København: Gad.
- Holm, Hans-Henrik (1989). *Nedrustning og Udvikling*. København: SNU.
- Holm, Hans-Henrik (1979). »NØV: Mulighedens umulighed«, *Politica*, vol.11, nr. 4.
- IFDA Dossier (1979). nr. 4.
- Jackson, Richard L. (1983). *The Non-Aligned. The UN and the Superpowers*, New York: Praeger.
- Jönsson, Christer (1984). *Superpower. Comparing American and Soviet Foreign Policy*, London: Frances Pinter.
- Kennedy, Paul (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, New York: Random House.
- Keohane, Robert (1986). *Beyond Hegemony*, Boston: Little Brown and co.
- Keesings Contemporaty Archives*, London: Keesings, div. årg.
- Knorr, Klaus (1975). *The Power of Nations. The Political Economy of International Relations*, New York: Basic Books.
- Lyon, Peter (1984). »The Emergence of the Third World«, Hedley Bull og Adam Watson (eds.), *The Expansion of International Society*, Oxford: Oxford University Press.
- Löwenthal, Richard (1984). »The Soviet Union and the Third World: From Anti-imperialism to Counter-imperialism«, Hedley Bull og Adam Watson, *The Expansion of International Society*, Oxford: Oxford University Press.
- Moon, Bruce (1987). »Political Economy and Political Change in the Evolution of North-South Relations«, i Gavin Boyd & Gerald Hopple, *Political Change and Foreign Policies*, London: Frances Pinter.
- Mortimer, Robert A. (1980). *The Third World Coalition in International Politics*, New Jersey: Praeger.
- Proceedings of the Peace Studies Symposium (1988). *Comprehensive Approaches to World Peace*, Vedbæk: Tokai European University Centre.
- Rothstein, Robert L. (1979). *Global Bargaining*, New Jersey: Princeton University Press.
- Rothstein, Robert L. (1981). *The Third World and U.S. Foreign Policy. Cooperation and Conflict in the 1980s*, Boulder, Colorado: Westview Press.
- Rothstein, Robert L. (1984). »Is the North-South Dialogue Worth Saving?«, i *Third World Quarterly*, vol.6, nr.1.
- Rothstein, Robert L. (1987). »National Security, Domestic Resource Constraints and Elite Choices in the Third World« i S. Deger & R. West, *Defence, Security and Development*, London: Frances Pinter.
- Rubenstein, Alvin Z. (1970). *Yugoslavia and the Non-Aligned World*, New Jersey: Princeton University Press.
- Russett, Bruce & Harvey Starr (1983). *World Politics, The Menu for Choice*, San Francisco: Freeman.
- Singer, Marshall R. (1972). *Weak States in A World of Powers. The Dynamics of International Relationships*, New York: The Free Press.
- A. W. Singham & Shirley Hune (1986). *Non-Alignment in an Age of Alignments*, London: Zed Books.

- Sørensen, Georg (1986). *Udviklingsteori og den Tredje Verden*, Aalborg: AUC Forlag.
- Waltz, Kenneth (1959). *Man, the State and War. A Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press.
- Willets, Peter (1978). *The Non-Aligned Movement. The Origins of a Third World Alliance*, London: Frances Pinter.
- Wright, Martin (1986). *Power Politics*, Harmondsworth: Penquin Books.
- Østerud, Øyvind (1978). *Agrarian Structure and Peasant Politics in Scandinavia. A Comparative Study of Rural Response to Economic Change*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østerud, Øyvind (1987). *Det moderne statssystem – og andre politisk-historiske studier*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.